

Posudek na disertační práci Johany Chylíkové “Analytické metody odhadu chyb měření v datech z výběrových šetření”

Obor sociologie, FSV UK, LS 2016-2017

V předkládané práci si autorka klade dva hlavní cíle, které mají „přispět k rozvoji a rozšíření poznatků české sociálně-vědní metodologie“ (s. 10):

1. Ilustrovat „v Česku dosud nerozšířené metody pro odhad reliability a systematické chyby měření“ (s. 10)
2. Přinést s použitím těchto metod „originální poznatky o kvalitě dat z českých výběrových šetření“ (s. 10).

Rád konstatuji, že předkládaná práce v rozsahu 148 rukopisných stran (bez obsahu, abstraktu, literatury a příloh) **stanovaný záměr naplňuje velmi zdařilým, řemeslně exemplárním a pro obor přínosným a informativním způsobem**. Práce skutečně – zejména ve svých empirických kapitolách (případových studiích různých měřicích instrumentů) - **přináší originální a pro obor zásadní badatelské poznatky**. Proto po mém soudu bohatě naplňuje očekávání v oboru na disertační práce kladená, zaslouží si být dále čtena, citována a rozvíjena tak, aby (práce samotná i autorka) posilovaly svůj vliv v oboru a přispívaly tak k rostoucí metodologické erudici sociologie a sociální věd obecně.

Práce samotná je členěna do osmi kapitol, z nichž (mimo úvodu a nově výrazně rozšířeného a svou povahou širšího a více kontemplativního závěru), dvě jsou obecné, rámuující (kapitola dvě se věnuje rozboru chyb v datech, kapitola tři nastiňuje teoreticko-analytický rámec práce) a čtyři kapitoly se věnují konkrétním technikám odhadu reliability/validity (nebo případně, jako kapitola 5, se věnují identifikaci konkrétní chyby měření, v tomto případě chyby systematické). Pojetí práce se mi zdá rozumně zvolené, konkrétní empirické kapitoly se po mém soudu vhodně doplňují a zapadají do obecnějšího teoreticko-analytického rámce práce, kterým je modifikovaná verze klasické testové teorie.

Přílohy obsahují důležité doplňující informace, zejména programovací kódy pro program LISREL, které jsou použitelné k replikaci výsledků a případně vlastním analytickým pokusům. Díky těmto přílohám může práce plnit v domácí odborné komunitě i důležitou didaktickou úlohu.

Autorka se fundovaně pohybuje mezi obecnou teorií měření a jejími konkrétními aplikacemi, píše jasně, argumentuje přesvědčivě a s daty zachází řemeslným, zkušeným způsobem, který umožňuje čtenáři přijímat hlavní empirická zjištění s velkou mírou důvěry.

Hlavní zjištění bych shrnul takto:

- a. Aplikace kvazisimplexového modelu na data z českého šetření EUSILC ukazuje velmi vysokou reliability tří proměnných zjišťovaných v tomto šetření.

- b. Použití konfirmativní faktorové analýzy potvrzuje v českých datech ze šetření ISSP existenci systematické chyby měření, která odpovídá tzv. souhlasnému stylu odpovídání. Autorka nicméně připomíná, že latentní proměnná měřící souhlasný styl odpovídání není korelována s dalšími proměnnými (vzdělání a věkem) očekávaným způsobem.
- c. Použití tzv. TS MTMM modelu je v praktické rovině velmi problematické (byť by model díky svým vlastnostem mohl být pro badatele velmi atraktivním), nicméně indikuje poměrně vysokou reliabilitu i validitu několika z použitých položek (blíže na s. 112).

Práce má svou nespornou hodnotu pro každého odborníka, který pracuje (nebo chce pracovat s kvantitativními) daty a zajímá se (měl by!) o jejich kvalitu, použitelnost a limity. I proto jsem práci četl se zaujetím a cítím se po jejím přečtení obohacen.

Náměty k rozpravě:

V práci místy čtu autorčino přesvědčení, že vývoj v oblasti zjišťování a modelování chyb měření je ukončen (např. na s. 123). Autorka se zdá být přesvědčena (jak naznačuje zejména závěr práce), že se budoucnost kvantitativní sociální vědy bude muset zejména vypořádat s otázkou Velkých a internetových dat. Tato výzva před námi nesporně opravdu stojí, nemyslím si ale, že nemůžeme čekat pokrok v oblasti modelování chyb měření. Otázky spojené s dalším vývojem v oblasti modelování chyb měření bych proto rád navrhl jako jedno centrální téma pro rozpravu během obhajoby. Ve kterých oblastech modelování chyb měření vidí autorka největší potenciál do budoucna?

Podobně jako před metodology stojí výzva Velkých (ale i „malých“ etnografických) a internetových dat, stojí před nimi (pravda v některých zemích více, jinde méně) výzva v podobě administrativních dat z registrů. Tato data, v ČR prakticky nevyužívaná, jsou v mnoha zemích běžným výzkumnickým nástrojem. Např. v projektu „Gender and Generations Survey“ byli norští badatelé schopni zkrátit čas dotazníkového rozhovoru o 30 %, protože některé informace byli schopni získat z registrů residenčních adres, zaměstnání (+ nezaměstnanosti), porodů, vzdělání a podobně. Podobně ve skandinávských zemích funguje šetření EU-SILC. Vidí autorka nějaké příležitosti v této oblasti i pro české výzkumníky? Jakým problémům zpracování administrativně sbíraných dat v ČR čelí?

Práci rád doporučuji k obhajobě a celkově ji hodnotím jako vynikající příspěvek oboru.

12/5/2017

Martin Kreidl